

בעזרשי"ת

מִיָּמֵי עֲמוּקִים עֵצָה בְּלֵב-אִישׁ וְאִישׁ תְּבוּנָה יִדְלָהּ
סְטְרִיקוֹב

קובץ דברי תורה

עצה ותבונה

דברי תורה

מב"ק מרז אדמו"ר זצלה"ה

'עומק לב'

שיעורים ושיחות קודש
מב"ק מרז אדמו"ר שליט"א

'מים עמוקים'
'דולה התבונה'

פרשת
ראה
תשפ"ג

מכון זכור
לאברהם
סטריקוב

לתרומות והנצחות:
052-7620204

קובץ ס"ח
ערש"ק פר' ראה תשפ"ג

ניתן להאזין לשיעורי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
מדי ליל שישי בשידור חי במערכת 'קול סטריקוב' מס' 072-3371263 שלוחה 4.
כמו כן ניתן להאזין לאחר השיעור בקו שיעורי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ב'קול הלשון'
מס' 073-2951269 שלוחה 1.

לקבלת הגליון באימייל a609200101002@gmail.com

ראה

את זה תאכלו מכל אשר במים כל
אשר לו סנפיר וקשקשת תאכלו
(יד, ט).

יש לרמוז מכאן לעניין המנהג של אכילת
דגים צצת קודש (ראה מגן אברהם סי'
רמ"ג סק"א), שנתנו בפפד"ק (דברי אמת
פר' מטות ד"ה עוד לפסוק וידבר; בני יששכר
מאמרי צצת מאמר א' או"א, ועוד) כמה טעמים
לצצת צמנהג זה, וגם מרן אדמו"ר
הרה"ק מהרד"ב מביא לע"ע זי"ע אמר
טעם צזה (מגיד דבריו ליעקב פרשת נח או"ג),
ונימא גם חנן מילתא.

דאיתא בגמרא (חולין סו.): "וצדגים כל
שיש לו סנפיר וקשקשת, תנו
רצנן חין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן
כגון הסולתנית והעפיאן הרי זה מותר,
יש לו עכשיו ועתיד להשירן צשעה
שעולה מן המים כגון חקונס ואפונס
כספתיאס ואכספטיאס ואטונס הרי זה
מותר". ורש"י הביא דין זה צפרשת

שמיני עה"פ (יא, יב) "כל אשר חין לו
סנפיר וקשקשת צמים שקץ הוא לכם",
"כל אשר חין לו וגו', מה תלמוד לומר,
שיכול חין לי שיהא מותר אלא המעלה
סימנין שלו ליצשה, השירן צמים מנין,
תלמוד לומר 'כל אשר חין לו סנפיר
וקשקשת צמים', הא אם היו לו צמים אף
על פי שהשירן צעלייתו מותר" (והוא מן
התורת כהנים שמיני פרשה ג). והיינו
דמיירי צמין דג כזה שמלד טבע צרייתו
חין לו ציצשה סימנים כלל, ומכל מקום
די צצהיותו צים יש לו סימנים להכשירו.

והנה השצת היא יום של קדושה
וטהרה, וצוודאי שמגיע מזה
השפעה לכל אחד ואחד, וכדאיתא
במשנה (דמאי פ"ד מ"א) "הלוקח פירות
ממי שאינו נאמן על המעשרות, ושכח
לעשרן, ושואלו צצת, יאכל על פיו",
וציחרו בירושלמי שם "ר' ציצי צסם
רבי חנינא אימת צצת עליו והוא אומר

חמת", וזהו מכה השפעת השצת שגם עמי הארצות יראים לשקר צו, ולמדנו ששצת היא זמן שכולם עולים צמדרגה. וזהו כי כל עניין השצ"ק היא אות וצריית לקשר שצין הקצ"ה לישראל, וכמו שנאמר (שמות לא, יג) "אך את שצתתי תשמרו כי אות הוא ציני וציניכם לדתיתכם לדעת כי אני ה' מקדשכם", ומכה התגלות הקשר העליון הזה זוכים כל בני ישראל לעלייה.

אבן היה מקום לטעות שהשפעת השצת היא רק לזמנה, ועם זאת השצת מסתלקת ההשפעה ויורדים שוב לאותה מדרגה שהיו צה לפני כן צלי שום רושם מן ההתעלות שזכו לה צשצת, וכמו שמצינו לעניין הנשמה היתירה שאמרו בגמרא (ביצה טו.) "אמר ר' שמעון צן לקיש נשמה יתירה נותן הקצ"ה צאדם ערב שצת ולמוצאי שצת נוטלין אותה הימנו שנאמר (שמות שס, יז) 'שצת וינפש', כיון ששצת ווי אצדה נפש". ומשמע צפשוטות שלמוצאי שצת לא נשאר שום רושם מהנשמה היתירה ומכל ההתעלות וההתרוממות של השצ"ק.

אולם לפי האמת צוודאי שאינו כן, כי כל השפעת קדושה וטהרה שישנה אלל האדם משאירה אללו רושם

לעולם, אף אחר הסתלקות מקור ההשפעה, והגם שאין רואים זאת, וכן קדושת השצת משפיעה על כל ששת ימי המעשה, וכמאמר הזוה"ק הידוע (שמות פת.) "כל צרכאן דלעילא ותתא ציומא שציעאה תליין".

ומעתה י"ל שלכן נוהגים לאכול דגים צשצ"ק, כי צדגים מצאנו עניין זה, שדי להכשיר את הדג אם היו לו סנפיר וקשקשת צמים, ואף אם לאחר מכן צעלותו ליצשה נשרו ממנו הסימנים, מ"מ כשר הוא, והרי שאם היה צמצצ של טהרה, הוא נשאר טהור אף כאשר אין לו את סימני הטהרה. ודבר זה למדוהו ממה שנאמר 'צמים', וזה רומז למקווה מים המטהר, וצדין מקווה מצאנו שגם המים שמצד עצמם אינם יכולים לטהר על ידי חיצורם והשקתם למים כשרים מקצלים ג"כ את כח הטהרה, וה"נ מכה מצצ הטהרה שהיה לדג, הוא מקצל טהרה גם לאחר מכן.

ומבמילא יכירו וידעו שכן הוא צכל השפעת טהרה וקדושה, שרושם ההשפעה נשאר תמיד גם אחר כלות ההשפעה, וכן לעניין כח השצ"ק, שקדושת הנשמה היתירה וכל השפעת הקדושה והטהרה שישנה צשצ"ק, שהם

משאירים רשימו וכח של קדושה וטהרה גם אחר לאת השבת, לכל ימות החול הצאים אחריה.

עוד יש למנוח צדיני כשרות הדגים רמו למנהג אכילתם בשב"ק, על פי מה דאיתא בגמרא (חולין סו:): "תנן התם כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת, יש לו קשקשת ויש לו סנפיר דג טהור, יש לו סנפיר ואין לו קשקשת דג טמא, מכדי אקשקשת קא סמכינן ליכתוב רחמנא קשקשת ולא ליכתוב סנפיר, אי כתב רחמנא קשקשת ולא כתב סנפיר הוה אמינא מאי קשקשת סנפיר ואפילו דג טמא, כתב רחמנא סנפיר וקשקשת, והשתא דכתב רחמנא סנפיר וקשקשת ממאי דקשקשת לצושא הוא דכתיב (שמואל א יז, ה) 'ושריון קשקשים הוא לצוש', וליכתוב רחמנא קשקשת ולא ליכתוב סנפיר, אמר ר' אבהו וכן תנא דבי ר' ישמעאל 'יגדיל תורה ויאדיר' (ישעיה מז, כא). 'ופירשו התום' שם "יגדיל תורה ויאדיר', הרצה אמר לנו טעמים לידע מהו קשקשת", היינו שנדע בצירור שקשקשת הוא לצוש.

ולבאורה צ"צ מה הקשו דליכתוב רחמנא קשקשת ולא ליכתוב סנפיר, שהרי אף אם למעשה כדי לדעת מהו דג טהור אין נלרך סימן הסנפיר, עדיין נלרך לכתבו מלך חלק ידיעת התורה, שנדע דזר זה שהסנפיר הוא סימן טהרה והוא גורם לדג את טהרתו. מה גם שכל פרט דין צתוה"ק מונח צו סודות ורזי דרזין עד אין סוף, וצביל זה צוודאי הולרך להיכתב סימן הסנפיר.

וי"ל דזה גופא מונח צמה שתירנו 'יגדיל תורה ויאדיר', היינו שסימן הסנפיר נכתב צאמת צביל חלק התורה והלימוד שיש צזה, שנדע מהו המטהר את הדג, ומפני מה דג זה הוא טהור, וגם צביל כל הסודות הנכללים צזה.

ועוד י"ל צעניין אחר, עפ"י דברי החינוך צמלוות צדיקת סימני צהמה וחייה (מנוח קנג), וכן צמלוות צדיקת סימני דגים (מנוח קנה), שמנאם למלוות עשה מיוחדות שנלטווינו לצדוק סימני צהמה וחייה וסימני הדגים כשנרצה לאכול מהם, ונלמד מן הפסוק (ויקרא כ, כה) "והצדלתם צין הצהמה הטהרה לטמאה" וגו' (יעו"ש צדצריו), וכתב, שאם עבר עליה

ולא צדק אלא שראה צה הסימן האחד
וסמך עליו ואכל ממנה, אף על פי שמלא
אחר כן שהיתר אכל ציטל עשה זה של
צדיקת הסימנין.

ובאבני נזר^א הוסיף לחדש צמנוה זו
עוד, שאפילו צאופן שאפשר
להכריע שהמין הזה הוא כשר מאד רוצ
וכדו', אעפ"כ כאן לא נתיר, והיינו
משום שכאן ניתנה מצוה מיוחדת לידע
ולהכיר מהו המין הטהור ומהו הטמא
על פי סימני הטהרה, ולכן אף אם מאד
האיסור של אכילת צעלי חיים טמאים
ניתן לסמוך על הרוצ ככללי ההוראה
והפסק בכל דוכתא, מאד המצוה של
'והצלתם' אין לסמוך על זה ויש להכיר
את סימני הטהרה.

ולפי זה י"ל עוד, שכמו כן נכלל צמנוה
זו הצדלה גם חלק זה שצריכים
לידע בכל דבר מהו המכשיר והמתיר
אותו, וא"כ צוודאי צריך לדעת שמה
שהדג כשר הוא גם צגלל הקשקשת וגם
צגלל הסנפיר, שזהו מצוות הצדלה שיכיר

צדג את שני הסימנים (ואמנם אף אם
יראה רק קשקשת יהיה כשר, זהו מכיוון
שיודע את המציאות שכל שיש לו קשקשת
יש לו סנפיר, ועי"ז נחשב שמכיר את שני
הסימנים וצוה מקיים את מצוות
'והצלתם'), ולכן צריכים להיכתב
שניהם. וי"ל שכל זה נכלל צכוונת הגמ'
צמה שאמרו 'יגדיל תורה ויאדיר'^ב.

ועב"פ הנה מצאנו צדגים עניין הגדלת
והתרצות התורה, וממילא
כאשר האדם אוכל דגים ומצדיל צין
הטהור לטמא ע"י הסימנים ויודע מה
מכשיר את הדג הרי צוה הוא מחזק
ומגדיל את התורה. וי"ל שמטעם זה
אוכלים דגים צצ"ק, שהרי עניין השצת
מיישך שייכא לכח התורה, וכמו
שהרחיצו בצפדה"ק על פי מה דקיי"ל
(שצת פ"ו:) שצצת ניתנה תורה לישראל,
והשצת שקולה כנגד כל התורה (ירושלמי
נדרים סוף פ"ג), ולכן אוכלים דגים צצת
שעי"ז מגדלים ומחזקים כח התורה,
צצחינת 'יגדיל תורה ויאדיר'.

(א) לא מצאנו שם, וראה שו"ת הריב"ש (סי' קצב).
(ב) לא נתפרשו הדברים, וצ"ב.

מים עמוקים

ליקוטי אמרים תניא - פרק ד' [א]

להן קיום אמיתי, כי המקיימן באמת הוא האוהב את שם ה' וחפץ לדבקה בו באמת, ואי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פקודין שהם רמ"ח אברין דמלכא כביכול (מיקוני זוהי ל, ע"ד). כמו שנתבאר במקום אחר.

והיראה היא שרש לשם"ה לא תעשה כי ירא למרוד במלך מלכי המלכים הקב"ה, או יראה פנימית מזו, שמתבושש מגדולתו למרות עיני כבודו ולעשות הרע בעיניו כל תועבת ה' אשר שנא הם הקליפות וסמרא אחרא אשר יניקתם מהאדם התחתון ואחיותם בו הוא בשם"ה מצות לא תעשה.

והנה שלשה לבושים אלו מהתורה ומצותיה אף שנקראים לבושים לנפש רוח ונשמה עם כל זה גבהה וגדלה מעלתם לאין קץ וסוף על מעלת נפש רוח ונשמה עצמן, כמו שכתוב בזהר (כ"א ע"ג, 5): ד'אורייתא וקודשא בריך

ועוד יש לכל נפש אלקית שלשה לבושים שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה שכשהאדם מקיים במעשה כל מצות מעשיות, ובדבור הוא עוסק בפירוש כל תרי"ג מצות והלכותיהן ובמחשבה הוא משיג כל מה שאפשר לו להשיג בפרד"ס התורה הרי כללות תרי"ג אברי נפשו מלובשים בתרי"ג מצות התורה.

ובפרטות בחינות חכמה בינה דעת שבנפשו מלובשות בהשגת התורה שהוא משיג בפרד"ס כפי יכולת השגתו ושרש נפשו למעלה.

והמדות, שהן יראה ואהבה וענפיהן ותולדותיהן מלובשות בקיום המצות במעשה ובדבור שהוא תלמוד תורה שכנגד כולן (פ"א פ"א מ"א) כי האהבה היא שרש כל רמ"ח מצות עשה וממנה הן נמשכות ובלעדה אין

הוא כולא חד', פירוש דאורייתא היא חכמתו ורצונו של הקב"ה, והקב"ה בכבודו ובעצמו כולא חד כי 'הוא היודע והוא המדע' וכו' כמו שנתבאר לעיל (פיק 3) בשם הרמב"ם.

ואף דהקב"ה נקרא אין סוף ולגדולתו אין חקר' (מהליס קמה, ג) ו'לית מחשבה תפיסא ביה כלל' (מקווי זוהי זי). וכן ברצונו וחכמתו כדכתיב (ישעיה מ, כח) 'אין חקר לתבונתו' וכתיב (איז יא, ז) 'החקר אלוק תמצא' וכתיב (ישעיה נה, ט) 'כי לא מחשבותי מחשבותיכם'.

הנה על זה אמרו (מגילה לא). 'במקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו' וצמצם הקב"ה רצונו וחכמתו בתרי"ג מצות התורה ובהלכותיהן ובצרופי אותיות תנ"ך ודרשותיהן שבאגדות ומדרשי חכמינו ז"ל בכדי שכל הנשמה או רוח ונפש שבגוף האדם תוכל להשיגן בדעתה ולקיימן כל מה שאפשר לקיים מהן במעשה דבור ומחשבה ועל ידי זה תתלבש בכל עשר בחינותיה בשלשה לבושים אלו.

ולכן נמשלה התורה למים מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך כך התורה (מענייט ז). ירדה ממקום כבוד שהיא רצונו וחכמתו יתברך ואורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד ולית מחשבה תפיסא ביה כלל, ומשם נסעה וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים וענייני עולם הזה שהן רוב מצות התורה ככולם והלכותיהן ובצרופי אותיות גשמיות בדיו על הספר עשרים וארבעה ספרים שבתורה נביאים וכתובים כדי שתהא כל מחשבה תפיסא בהן ואפילו בחינות דבור ומעשה שלמטה ממדרגת מחשבה תפיסא בהן ומתלבשת בהן.

ומאחר שהתורה ומצותיה מלבישים כל עשר בחינות הנפש וכל תרי"ג אבריה מראשה ועד רגלה הרי כולה צרורה בצרור החיים את ה' ממש ואור ה' ממש מקיפה ומלבישה מראשה ועד רגלה כמו שכתוב (מהליס יט, ג) 'צורי אחסה בו' וכתיב (שס ה, יג) 'כצנה רצון תעטרנו' שהוא רצונו וחכמתו יתברך המלוכשים בתורתו ומצותיה.

דולה התבונה

**דרכי קניין מידות יראת ה' ואהבתו
יוקר וערך המצוות והמעשים טובים בדור עקבתא דמשיחא**

שיעור בספה"ק לקוטי אמרים תניא (מחזור ב')

ליל שישי פרשת עקב תשפ"ג

הנפש האלוקית פועלת ע"י המחשבה דיבור ומעשה של מצוות התורה

בפרק הקודם למדנו את עניין העשר ספירות שישנם בנפש האלוקית, המתחלקים לשני חלקים, יש את החלק הנקרא 'אמות', הם הספירות השייכות להשכלה, חכמה בינה ודעת, ואחר כך יש את שבע המידות, הנולדות מן האימות, והתניא הרחיב את הביאור בעיקר בעניין מידות חסד וגבורה, שהן מידות האהבה והיראה. וכעת, בפרק ד', מוסיף לבאר עוד פרטים מחלקי הנפש האלוקית, וגם זה נוגע לדרכי קניין מידות אהבת ה' ויראתו, וכאשר יבואר.

והדברים בעתם, כאשר אנו עומדים בפרשיות אלו של חומש דברים, שבהם חוזרים ונשנים שוב ושוב מצוות אהבת ה' ויראת ה', כמו בפרשתנו שנאמר בה (י, יב) "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך", וכן עוד רבות כיוצא בזה, וממילא בוודאי חובה מיוחדת מוטלת עלינו בתקופה זו לעסוק בעניינים אלו, ולטכס עצות איך לקנות מידות אלו ואיך להחדירם בקרבינו.

וזה לשון קדשו: ועוד יש לכל נפש אלקית שלשה לבושים שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצוות התורה – בכלל הנפש פועלת על ידי שלושה לבושים

אלו, המחשבה הדיבור והמעשה, גם הנפש הבהמית יש לה את שלושת הלבושים הללו ופועלת על ידם בעסקים הגשמיים, ומה שמיוחד בנפש האלוקית, שהלבושים שלה הם ה'מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצוות התורה, שעל ידם היא פועלת את עניינה, ובאה לידי ביטוי. והיינו -

שכשהאדם מקיים במעשה כל מצות מעשיות, ובדבור הוא עוסק בפירוש כל תרי"ג מצות והלכותיהן - היינו בקיום מצוות תלמוד תורה שהיא בדיבור, וכל התורה היא בעצם 'פירוש' לתרי"ג מצוות התורה. ובמחשבה הוא משיג כל מה שאפשר לו להשיג בפרד"ם התורה - התורה הרי מחולקת לד' חלקים, פ'שט ר'מז ד'רוש ס'וד, וכאשר האדם משתדל להשיג בחלקים אלו כפי יכולתו וכוחו, אזי - הרי כללות תרי"ג אברי נפשו - כמו שגוף האדם מורכב מרמ"ח איברים ושם"ה גידים, כך בנפשו יש רמ"ח איברים ושם"ה גידים רוחניים - מלובשים בתרי"ג מצוות התורה.

ובפרטות בחינות חכמה בינה דעת שבנפשו מלובשות בהשגת התורה שהוא משיג בפרד"ם כפי יכולת השגתו ושרש נפשו למעלה - כי כדי להבין ולהשכיל בדברי תורה צריך את החכמה בינה ודעת, שהם שלושה כלים שעל ידם מגיעים להבנת התורה, ולכן כאשר האדם עוסק בתורה, הרי כלי החב"ד שבנפשו מלובשים בלבוש המחשבה -

ההתבוננות המביאה לידי אהבה ויראה שעל ידם יש למצוות קיום אמיתי

והמדות, שהן יראה ואהבה וענפיהן ותולדותיהן - כפי שנתבאר כבר בפרק הקודם ששורש כל המידות הם האהבה והיראה, וכל שאר המידות הן בבחינה של 'ענפים', לשני מידות שורשיות אלו, יש שהם ענפים למידת היראה ויש שמסתעפים ממידת האהבה, ובכן, כל המידות הללו - מלובשות בקיום המצות במעשה ובדבור שהוא תלמוד תורה שבנגד כולן (פאה פ"א מ"א) - ואיך הוא כן - כי האהבה היא שרש כל רמ"ח מצות עשה וממנה הן נמשכות - מידת האהבה היא המביאה לקיום כל המצוות עשה, ואמנם, כפי שמבאר לקמן בפרק מ"א, שגם היראה נצרכת לקיום מצוות

עשה, וכמו שאומרים ג"כ בנוסח ה'לשם יחוד' שלפני קיום מ"ע, 'בדחילו ורחימו', כי כדי לעשות מצוות עשה צריך ג"כ לעורר את מידת היראה – מכל מקום, עיקר שורש המצוות עשה הוא האהבה, כיוון שכדי לפעול באופן חיובי למען שמו יתברך צריך את מידת האהבה, ולעומת זאת עיקר הכח של סור-מרע, להימנע ממעשה שאינו ראוי, הוא היראה, וכמו שיבאר בסמוך –

ובלעדה אין להן קיום אמיתי – אכן האדם מחויב לקיים את מצוות ה' בכל אופן, גם בלי אהבה, ואף שעדיין לא זכה לקנות את מידת האהבה, הוא יכול לקיים את המצוה בפועל, באופן של 'מצוות אנשים מלומדה', והוא מחויב בזה, אולם אין למצוה זו הנעשית בלי אהבה 'קיום אמיתי', וזהו רק כאשר מעוררים את האהבה לקראת קיום המצווה, וזאת – כי המקיימן באמת הוא האוהב את שם ה' וחפץ לדבקה בו באמת, ואי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פקודין שהם רמ"ח אברין דמלכא כביכול (מיקוני זוהר ל, עד). כמו שנתבאר במקום אחר – זאת היא הסיבה לכך שרמ"ח איברי האדם מכוונים כנגד רמ"ח מצוות עשה, כי המצוות עצמן הן בבחינת רמ"ח איברים דמלכא, היינו שהקב"ה התלבש כביכול במצוות, ובכל מצוה ומצוה יש בחינה של איבר אחר, ועל ידי קיום מצוות עשה, מקשר האדם את איברו המסוים המכוון כנגד מצוה זו, לכח הקב"ה הדומה לו המלוכש בזו המצוה.

והיראה היא שרש לשם"ה לא תעשה כי ירא למרוד במלך מלכי המלכים הקב"ה – זאת היא דרגת יראה פשוטה, הנובעת מן ההבנה שעבירה היא מרידה בהקב"ה, והאדם ירא מלהיחשב מורד חלילה בו יתברך.

או יראה פנימית מזו, שמתבושש מגדולתו למרות עיני כבודו ולעשות הרע בעיניו כל תועבת ה' אשר שנא הם הקליפות וסטרא אחרא אשר יניקתם מהאדם התחתון ואחיותם בו הוא בשם"ה מצות לא תעשה – כאשר האדם עובר עבירה הוא בורא קליפות וסטרא אחרא, והוא ירא מלברוא דברים כאלו שהם תועבת ה'.

בקצירת האומר ביאר לנו התניא את ענייני אהבת ה' ויראתו, באיזו התבוננות ומחשבה יכול האדם להביא את עצמו להתעוררות מידות אלו. היראה,

במדרגתה הפשוטה, נובעת מן ההתבוננות בכך שהעבירה היא מרידה בהקב"ה, והוא איננו חפץ למרוד בו, ובמדרגתה היותר מרוממת, שהעבירות בוראות קליפות וסט"א, והוא ירא מלברוא דברים השנואים ומתועבים לפני ה'. והאהבה באה מן ההתבוננות שע"י המצוות הוא דבק בהקב"ה.

ההקדמה ההכרחית לעבודת ה' - לדעת עד כמה פועל בעבודתו ושכל העולמות העליונים תלויים בו ובמעשיו

ונראה שכאן הוא המקום לחזור על דבריו היסודיים מאוד של התפארת שלמה בפרשתנו, וזה לשון קדשו: "כי ה' אלקיך בקרבך א-ל גדול ונורא" (ז, כט). הנראה לי בביאור הכתוב הוא על דרך שכתוב באברהם אבינו עליו השלום (צראשית כד, ג) 'אלקי השמים ואלקי הארץ' (- כוונתו כמבואר בהמשך דבריו על פי מה שכתב רש"י שם (פסוק ג) "עכשיו הוא 'אלקי השמים ואלקי הארץ', שהרגלתיו בפי הבריות, אבל כשלקחני מבית אבי, היה אלקי השמים ולא אלקי הארץ, שלא היו באי עולם מכירים בו, ושמו לא היה רגיל בארץ"), דהנה מיסוד האמונה הישראלית הוא להאמין ולהבין כי כל חפץ השם יתברך ב"ה בכל בריאת העולמות העליונים גבוה מעל גבוה וכל המלאכים הקדושים כלם הם רק לצורך תכלית האדם העובד בעולם הזה, וכל העולמות העליונים הם רק אמצעים לעבור על ידם ההארה והשפעה לעולם הזה על ידי פעולת הצדיק בעולם הזה כמבואר כל זה לכל משכיל, וכו'.

"והנה כן אברהם אבינו ע"ה הבין כל זה, ושם אל לבו לקדש שמו יתברך ברבים בעולם, להודיע אלקותו ומלכותו בארץ, כי בה חפץ השם יתברך ואינו חפץ בכל מלאכי מעלה זולת אשר יתעלה שמו מעולם השפל הזה על ידי האדם העובד לשמו, וכמו שנתבאר זה בענין השראת השכינה בתחתונים בהמשכן ובית עולמים אשר השמים ושמי השמים לא יכללוהו ובא להשרות שכינתו בין שני בדי ארון, וכן היה במתן תורה אשר הרכין הקב"ה כל הרקיעים על הר סיני להגלות לעמו ישראל באהבה עם כל אלפי שנאן שרי מעלה אין שיעור למרכבות כבודו, וכל זה הוא האות כי אך בעבור בני ישראל העובדים לשמו יתברך שמו בעולם הזה, אך בעבורם נבראו כל העולמות וכל צבאי מעלה לא לצורך עצמם כלל, וכו'.

"וזה שהוכיח להם משה רבינו ע"ה לישראל באומרו (י, יד-טו) 'הן לה' אלקיך השמים ושמי השמים וגו' רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל העמים כיום הזה', והוא כאשר משה רבינו ע"ה בשעת מתן תורה עבר בכל השמים העליונים וראה כי כולם אין בהם צורך לעצמם כלל זולת עם בני ישראל למטה, ולכך זה הדבר אי אפשר לאדם אחר לאומרו זולת משה רבינו ע"ה אשר ידע בידיעה ברורה, ולכך אך על ידו ניתן התורה, כי זה הענין הוא הידיעה ההכרחית ושורש העבודות להיות האדם השפל בעולם הזה יודע עד כמה הוא נוגע בעבודתו כי כל העולמות תלויים בעבודתו למעלה, אף שאינו נראה לעינים הנה הידיעה ברורה הזאת היא חזקה מראיה הגשמיות והוא העיקר והקדמה לקבלת התורה.

"וזה שהוכיח משה רבינו ע"ה 'כי ה' אלקיך בקרבך א-ל גדול ונורא', רצה לומר, רק על ידי ש'ה' אלקיך בקרבך', ועל ידי עבודתך תמשיך אלקותו יתברך שמו בקרבך, על ידי בן הוא 'א-ל גדול ונורא' - הוא ניכר במדותיו חסד גבורה תפארת, שהוא רמוז 'א"ל גדול ונורא' (- 'א-ל' הוא שם מידת החסד, ולכאורה לפי הסדר 'גדול' הוא הגבורה, ו'נורא' הוא התפארת, אכן צ"ב דבכל דוכתי 'גדול' הוא מידת החסד, ו'נורא' מתאים יותר לגבורה) ועל ידך יתפרסם גדולתו וגבורתו ויראתו על פני תבל כנ"ל".

דברים אלו שייכים במיוחד לנלמד כאן בתניא, שהכח לקיים מצוות הוא כאשר האדם מתבונן בכך שזוכה על ידי המצוה לקרבת ה' ולדביקות בו, ש'אי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פקודין', וכן בסוד מרע, להימנע מעבירות, שהוא כאשר האדם יודע מה פועל כשהוא עובר עבירה, שאין זה מעשה בעלמא, אלא יש לכך השפעה רעה גדולה וחמורה, שמוליד עי"ז קליפות וסטרא אחרא, תועבת ה' אשר שנא, ובוודאי שמידה טובה מרובה, כאשר מתגבר על רצונו ומושל ביצרו בכח היראה, הוא ג"כ פועל דברים גדולים לטובה.

שההקדמה לכל זה הם דברי התפארת שלמה האמורים, שהאדם ידע ויאמין באמת בגודל פעולותיו לעילא ועילא על ידי מעשיו, כי 'כל חפץ השם יתברך ב"ה בכל בריאת העולמות העליונים גבוה מעל גבוה וכל המלאכים הקדושים כלם הם

רק לצורך תכלית האדם העובר בעולם הזה, וכל העולמות העליונים הם רק אמצעים לעבור על ידם ההארה והשפעה לעולם הזה' על ידי מעשי האדם הגשמי כאן בעולם הזה, ועל ידי עבודתו הוא ממשיך אלקותו יתברך בקרבו ובקרוב כל העולמות, ועל ידי המצוות והמעשים טובים של האדם הוא יתברך 'א-ל גדול ונורא' שניכר במידותיו. שכן רק כאשר האדם קובע בדעתו בחזקה את כל זה, אזי הוא בא באמת לאהבה וליראה באופן האמור בדברי התניא, שיודע את מה שיכול להשיג על ידי המצוות עשה, ומה שיכול לפעול חלילה לרעה ע"י העבירות.

ונראה שבדבר זה ניטשת מן הגדולות שבמלחמות היצר הרע, שפועל בכל כוחו להעלים מן האדם את הידיעה הנחוצה והרחופה הזו, בגודל השפעת מעשיו לטובה ולרעה, כי אם 'זה הענין הוא הידיעה ההכרחית ושורש העבודת', ו'הוא העיקר והקדמה לקבלת התורה', מובן שהיצר הרע ישים על זה את כל כוחותיו כדי שלא תהיה לאדם את 'הידיעה ההכרחית' הזו. ואכן, זהו מן הדברים היותר קשים, להכניס ולהחדיר בקרבו את השיבות המעשים שלו, את ערך ויקר כל מצוה ומצוה וכל פעולה לטובה. אנו רגילים לזלזל בזה, לא להחשיב די את עבודתנו, וזה עוד נראה בעינינו כמידת ענוה והכנעה שאין אנו מכירים די ביקר מצוותינו. מילא מצוות ועבודות גדולות, או מצוות ועבודות של אנשים גדולים רמי מעלה, הם אכן פועלים גדולות ונצורות, אבל מצוות קלות, או בכלל מצוות שאנו, דלים וריקים מקיימים, מה כבר יכול לקרות על ידם.

את המחשבות האלו אנו צריכים לעקור מראשינו, ולהכניס תחתם את 'הידיעה ההכרחית', 'להיות האדם השפל בעולם הזה יודע עד כמה הוא נוגע בעבודתו כי כל העולמות תלויים בעבודתו למעלה', אי אשר להתחיל בלי זה, כי כדי שהאהבה והיראה יעשו קיום למצוות, בדברי התניא, הוא רק על ידי שאנו יודעים ש'ה' אלוקך בקרבך', שבמעשינו אנו ממשיכים את אלוקותו יתברך, וכל מעשה פועל דברים גדולים, ולא רק זה אלא שכל המלאכים והשרפים וכל העולמות העליונים לא נבראו אלא לצורך זה.

לבושי הנפש האלוקית הם אלוקותו יתברך בעצמו

וממשיך התניא: והנה שלשה לבושים אלו מהתורה ומצותיה אף שנקראים לבושים לנפש רוח ונשמה – הם אינם עצם הנפש כמו המידות – עם כל זה גבהה וגדלה מעלתם לאין קץ וסוף על מעלת נפש רוח ונשמה עצמן – בדרך כלל העיקר הוא האדם בעצמו, ואילו הלבוש הוא מפל לו, אפשר לשנות את הלבוש, זה לא העיקר, אבל אי אפשר לשנות את הגוף. אולם בעניין הנפש האלוקית אומר התניא שזה הפוך, הלבושים הם גדולים לאין קץ וסוף על מעלת הנפש עצמה. וביאור הדבר הוא פשוט, וכמו שיבאר בסמוך, כי לבושי הנפש האלוקית הם התורה ומצוותיה, ומעלת ומדרגת התורה והמצוות הוא רם ונישא הרבה יותר ממעלת הנפש עצמה, כי הנפש הוא רק 'חלק אלוק', והתורה והמצוות הם אלוקות בעצמם.

כמו שכתוב בזהר (ראה שם ג, 5): ד'אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד, פירוש דאורייתא היא חכמתו ורצונו של הקב"ה, והקב"ה בכבודו ובעצמו כולא חד כי 'הוא היודע והוא המדע' וכו' כמו שנתבאר לעיל (פרק ג) בשם הרמב"ם – הקב"ה – 'היודע', והתורה – 'המדע', הם אחד, לא כמו באדם הגשמי ש'הוא היודע', ואילו 'המדע' – החכמה שיש לו הוא דבר נוסף חוץ ממנו, אולם הקב"ה, הוא ומדעו אחד הם. כאשר מדברים אפוא על חכמת הקב"ה אין הכוונה למידה מסוימת, אלא מדברים מהקב"ה בעצמו, שהוא הוא התורה.

ואף דהקב"ה נקרא אין סוף ו'לגדולתו אין חקר' (מסילס קמה, ג) ו'לית מחשבה תפיסא ביה כלל' (מקווי זוהר יז). – אין לנו שום יכולת להשיג את הקב"ה – וכן – כמו שאי אפשר להשיג את הקב"ה, כך אין לנו השגה ברצונו וחכמתו כדכתיב (ישעיה מ, כח) 'אין חקר לתבונתו' וכתיב (איוב יא, ז) 'החקר אלוך תמצא' וכתיב (ישעיה נה, ט) 'כי לא מחשבותי מחשבותיכם' – ואם כן איך יכול האדם לעסוק בתורה ובמצוות שהם חכמתו של הקב"ה –

הנה על זה אמרו (מגילה לא). 'במקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו' – הקב"ה אכן גדול כ"כ, אולם בזה אתה מוצא מידת ענותנותו, היינו שהשפיל את עצמו לרדת אלינו – וצמצם הקב"ה רצונו וחכמתו בתרי"ג מצות

התורה ובהלכותיהן ובצדופי אותיות תנ"ך ודרשותיהן שבאגדות ומדרשי חכמינו ז"ל בכדי שכל הנשמה או רוח ונפש שבנוף האדם תוכל להשיג בדעתה ולקיימן כל מה שאפשר לקיים מהן כמעשה דבור ומחשבה ועל ידי זה תתלבש בכל עשר בחינותיה בשלשה לבושים אלו – הקב"ה קירב את חכמתו ורצונו למדרגת העולמות, והכניסם בדברים ששייך בהם השגה אנושית, ועי"ז יוכלו בני אדם להתקשר אליו – ולכן נמשלה התורה למים מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך כך התורה (מעניט ז.) – כוונת חז"ל הפשוטה בזה היא להורות שרק כאשר האדם הוא ענוותן הוא יכול להבין ולהשכיל בתורה, אולם התניא מפרש זאת בעניין אחר – ירדה ממקום כבודה שהיא רצונו וחכמתו יתברך ואורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד ולית מחשבה תפיסא ביה כלל, ומשם נסעה וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים וענייני עולם הזה שהן רוב מצות התורה ככולם והלכותיהן – רוב מצוות התורה עוסקים בענייני עולם הזה, כל סדר זרעים מדבר מאדמה מפירות וירקות, וכן כל שאר הסדרים עוסקים בהלכות התורה שיש בחפצים גשמיים – ובצדופי אותיות גשמיות בדיו על הספר – דיו וספר הם חפצים גשמיים ובהם ועל ידם מתלבש אור גדול זה של רצונו וחכמתו יתברך בתורה – עשרים וארבעה ספרים שבתורה נביאים וכתובים כדי שתהא כל מחשבה תפיסא בהן ואפילו בחינות דבור ומעשה שלמטה ממדרגת מחשבה תפיסא בהן ומתלבשת בהן – כאשר מקיימים את המצוות ועוסקים בדיבור על אודות המצוות הרי עי"ז מתלבש רצונו וחכמתו של הקב"ה בבחינות דיבור ומעשה של האדם.

ומאחר שהתורה ומצותיה מלבישים כל עשר בחינות הנפש וכל תרי"ג אבריה מראשה ועד רגלה הרי כולה צרורה בצרור החיים את ה' ממש ואור ה' ממש מקיפה ומלבישה מראשה ועד רגלה כמו שכתוב (תהלים יט, ג) 'צורי אחסה בו' וכתוב (שם ה, יג) 'בצנה רצון תעטרנו' שהוא רצונו וחכמתו יתברך המלוכשים בתורתו ומצותיה.

ובכן זכינו להבין בפרק זה את עניין המחשבה דיבור ומעשה של הנפש האלוקית, שהוא, שהכניס הקב"ה את עצמו בתורה ובמצוות כפי שהם בעולם הזה הגשמי,

כדי שעל ידי עסקינו בהם במחשבה דיבור ומעשה נוכל להגיע לקרבת ה' ודביקות עצומה וגדולה. ואף שאין אנו רואים זאת בחוש, אנו מאמינים שכך הוא באמת, ולעתיד לבא נקבל את החיות הרוחנית לפי התורה והמצוות שקיימנו בעולם הזה.

מעשים קלים ופשוטים בדורנו נחשבים כמו עבודות גדולות בדורות הראשונים

והנה לעניין זה שביאר כאן התניא שהקב"ה צמצם את עצמו בתוך התורה והמצוות, באופן כזה שאף שאורו הגדול כמות שהוא אין בו השגה ותפיסה, מ"מ ע"י התלבשותו בתורה ובמצוות יהיה אפשר להשיגו ולדבקה בו – יש להסמיך את היסוד הגדול שאמרוהו שניים מרבתינו הק', התפארת שלמה והישמח ישראל, בפרשתנו, והוא דבר דחוף ונחוץ מאוד לנו לדעתו.

שניהם עומדים על הפסוק בתחילת הפרשה (ו, יג) "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה" וגו', ומפרשים דקאי על תקופת עקבתא דמשיחא, שהוא 'עקב', מלשון סוף, אחרית הימים. וז"ל התפארת שלמה (ד"ה ס"י ויהי סג'): "או יאמר, 'והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה וגו' ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד' וגו'. הנראה לי בזה, כי הנה פירוש 'עקב' הוא לשון סוף, זהו רמז על עקבא דמשיחא באחרית הימים בזמן הזה, כי כן כתיב (ד, כז) 'והפיץ ה' אתכם בעמים' וגו' ואחר כך (סג, כט-ל) 'ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלקיך' כנ"ל, כי אמנם כן נכון לכל אדם להבין ולדעת כי בחשכות הגלות האחרון כיום הזה הנה יקר מאד לפני השם יתברך ומקובל לפניו כל בחינת התעוררת לעבודת לתורה ולתפלה אפילו שאינו כראוי ובכוונה הגדולה כמו בדורות הראשונים, בכל זאת המעט מהעבודות הוא חשוב לפני הקב"ה כמו הרבה בימים שלפנינו, יען כי בעוונותינו הרבים גברה החשכות ועול הגלות וכשל כח הסבל מרוב הצרות וטרדות הזמן והסטרא אחרא רודף כל היום באין מנוח הנה לכך מעט ההערה לקדושה פועל יותר ויותר כי הזמן גורם וכמו בעת טוב גם הסחורה רעה ימכר לטובה יותר מן בעת רעה סחורה טובה, כי מה נעשה עתה בעת המר הזה שאין בנו כח לכוון לבבינו כנכון לכן גם המעט מהערת הקדושה דוחה הרבה מהסטרא אחרא, כי מעט מהאור דוחה הרבה מן החשך, אשר על כן ראוי לכל איש

לקום בכל עוז להתעודד ביראת ה' בעת הזאת אשר כביכול המלך עומד ומצפה פתח השער לדופקי בתשובה לקבלו באהבה".

זאת כבר אמר התפארת שלמה, והנה כבר עברנו יותר ממאה שנים מאז פטירתו, וכמה חשכות וטרדות וניסיונות נוספו מאז, ואנו יכולים להבין כמה יקר ומקובל לפני השי"ת' כל בחינת התעוררות בדורנו אפילו שאינו כראוי כמו בדורות הראשונים. ומפרש בזה "והפיץ ה' אתכם בעמים' באורך הגלות כנ"ל, ואח"כ 'ובקשתם משם את ה' אלקיך' - אם משם מתוך הגלות תבקש את ה' אלקיך, ולשון בקשה הוא התעוררת ורצון על הדבר אף שאינו בפועל גמור, וזהו שאמר, אף אם תבקש רק בקשה קטנה בלב את ה' אלקיך, בכל זאת אחר כך 'ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך', הנה מציאה הוא דבר חדש אשר לא חשב עליו, וזה פירושו, מבקשה מועטת שלך אחר כך 'תמצא' יותר ויותר 'כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך'".

ועל דרך זה מביא הישמח ישראל (טו"ד) וז"ל: "והענין הוא כמו ששמעתי מכ"ק אאמו"ר זצ"ל ה"ה בשם הר"ח וויטאל שהקשה להאר"י הק' על הירושלמי (שנת סוף פרק ה) על המתניתין 'פרתו של ר' אלעזר בן עזריה היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים, אמר ר' חנניה פעם אחת היתה יוצאת והשחירו שיניו מפני הצומות, ועיי"ש בגמרא שאמרו 'לא שלו היתה אלא של שכינו היתה ומפני שלא מיחה נקראת על שמו', והקשה, אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר, ואנן מה נענין אבתריה, והשיב לו אשר אנחה אחת מעומק הלב בזמן הזה יקר וחביב יותר בעיני ה' מהתעניתים והסגופים מהראשונים מחמת גודל הסתרת פנים".

ומוסיף ע"ז הישמח ישראל: "ואם בדורו אמר כן, קל וחומר בן בנו של ק"ו על דורות האלה". ובזה מבאר ג"כ הפסוק בפרשתנו: "עקב' היא על דרך עקבותא דמשיחא, כנודע דורות הקודמים היו מבחינת גופא דאדם הראשון, ועתה בדורות האחרונים המה בחינות סוף הרגלים בחינת עקב, בבחינת 'ועקבותיך לא נודעו' (מסל"ס ע"ו, כ), והרגלים הם רחוקים מהראש, היינו מחשכות הזמן הדעת מעורבב וממילא לא יוכל לעשות המצוה כראוי וכיאות בכל הכוונות הראויות לכוון, וזהו 'והיה עקב תשמעון', אף אם יעשה המצות בלי דעת, כמו שכתב רש"י ז"ל 'המצוות שאדם דש

בעקביו', אעפ"כ נחשב לפני הקב"ה כאילו היה מייחד היחודים בדעת השלימות",
יעו"ש באורך דבריו.

וכל שכן וקל וחומר כאשר מתאספים ביחד ורוצים להתחזק ביראת ה' ובאהבת ה',
רוצים לצאת מעט מבחינה של 'דש בעקביו', בוודאי שזה חשוב לפני ה' לאין
ערוך, יש לכך ערך וחשיבות נפלאה.

וחשבתי שזאת היא בחינה של הנחמה שישנה בעת הגלות, שהוא עניין הזמן של
ה'שבעה דנחמתא', שזהו כאשר קוראים בפרשיות אלו בהם מתבאר יסוד
זה, של גדול חשיבות המעשים דווקא בעת ההסתר פנים וחשכות הגלות, וזה בא לנחם
את ישראל, שאכן נמצאים בגלות המר, ומצטערים ומתאבלים כל כך על חורבן הבית,
אולם בד בכר צריך להתחזק שזכינו שבזמן הזה חשוב לפני הקב"ה כל מעשה ופעולה
שלנו, כאשר יעזרנו ה' ותבוא הגאולה, ואז יהיה "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים
מכסים" (ישעיה יא, ט), אזי בוודאי לא יהיו נחשבים לפני ה' מעשים ועבודות כאלו שאנו
עושים כיום, אבל בעת כאשר יש הסתר פנים גדול כ"כ, כל דבר חשוב ויקר לפניו
יתברך, וזוהי הנחמה, שיש מעלה זו דווקא בזמן הגלות.

כמה דבר זה נותן כח וחיזוק שנוכל להחזיק את עצמינו. וכאמור, כל התחבולות של
הסמרא אחרא הוא לעורר בקרבנו למחשבות כאלו, שפעם היו צדיקים, ופעם
היו עבודות גדולות נחשבות ויקרות, אבל היום מה כבר שווה התפילה, ומה כבר שווה
המצוה שלנו. אולם צריך לזכור שזוהי עצת היצר הרע, וכמאמר הצדיקים, כדאיתא
בנועם אלימלך (פרשת קרח ד"ה וידבר), והובא כמ"פ בישמח ישראל, "בנפילה ניהא ליה
דליקני" (צ"מ י.), שהיצר הרע דורש ומבקש את הנפילה של האדם, אין תכליתו שנגיע
באמת למדרגות של אמאליגע צדיקים, לעורר אותנו לשפר את מעשינו, אלא הוא
מבקש שנהיה נחותים בעינינו, וממילא כבר לא יהיה חשוב אצלנו שום דבר, מה
הנפקא-מינה אם התפילה נעשית באופן כזה או באופן כזה, מה משנה איך כל דבר
מצוה נעשה, הרי ממילא לא נגיע למעלת הדורות הראשונים.

אבל כשמתבוננים מה שגילו הצדיקים בערך וחשיבות של כל דבר, הן בעשה טוב, והן בתיקון הרע, אכן אין אנו יכולים להתענות כמו הצדיקים מן הדורות הקודמים, אין אנו יכולים לעשות תשובה במדרגה שערכו הם, אולם כאשר אנו מצטערים ושוברים את ליבנו, אזי הדבר נחשב כמו התעניות והסיגופים הגדולים. וכמו שהישמח ישראל אומר בפרשתנו (ו"ו"א) לקבל קבלה טובה מהיום והלאה ללכת בדרך הטובה והישרה, ומיד הקב"ה מחשיבה כתשובה שלימה, וכדברי הרבינו יונה באבות (ג, ט) שמעת הקבלה נחשב לאדם כאילו כבר עשה את כל מצוות ה'. ואחר החרטה והקבלה אין להישאר עם העצבות אלא להיות בשמחה על שזוכים לשוב בתשובה ולהתקרב אל ה', כמו שכתב הישמח ישראל שם.

והנה יסוד זה אפשר לבארו ולהוסיף בו נופך על פי דברי התניא שלמדנו כאן, כי כמו שהקב"ה לקח את אורו הגדול, רצונו וחכמתו, וצמצם והלבישם בתורה ובמצוות גשמיים, כדי שיוכלו בני אדם להשיגו, כמו כן צמצם הקב"ה את המדרגות והמעלות הגדולות שישנם בעבודת ה', שבימי עקבתא דמשיחא, כאשר יהיו ניסיונות וקשיים גדולים, אזי במעשים קלים ופשוטים, במדרגה קטנה של סור מרע, יהיה מונח את כל המעלות והמדרגות הגדולות הללו, ויפעלו עי"ז נחת רוח גדולה ונפלאה לפניו כמו בדורות הראשונים.

יש לשים לב, שהקב"ה הטמין ידיעה זו, כאשר חושבים בפשטות אין זה נראה כן, אדרבה, רואים קטנות גדולה כל כך בדורנו, אכן זה נובע מהחשכות וההסתר פנים הגדולה, אולם הצדיקים גילו לנו זאת, ויש לקחת את המאמרים הללו, ולחזור עליהם ולשננם שוב ושוב, וכפי שלמדנו בשבוע שעבר על בחינת הדעת, שרק כאשר חוזרים ומשננים את הידיעה המושגת בחכמה ובבינה נכנס הדבר אל הלב ומשפיע על המידות, וכך גם לעניינינו, שיש להתייחס לדבר זה לא כאיזה אמרה בעלמא, אלא יש לחזור על כך שהמעשים שלנו חשובים כ"כ לפני ארון הכל, ולחיות עם זה, וממילא מזה נקבל כוחות להתחזק ביראת ה' ובאהבת ה', בסור מרע ובעשה טוב.

ויהי רצון שנוכה להתנחם בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו.

